

המכון
לחינוך
דמוקרטי

תכנית אסטרטגית-פדגוגית לחינוך

כוכב יאיר- צור יגאל

- ה צ ע ה -

כוכב יאיר
צור יגאל
מיזם זה נבצע על ידי

תוכן העניינים

5	תקציר מנהלים
6	רקע להצעה
8	מאפייני כוכב יאיר-צור יגאל
11	ערכים ועקרונות פעולה
13	המודל המוצע
16	למידה מבוססת מקום וקהילה
18	מתווה ארבע-שנתי של התכנית האסטרטגית
19	ציר כרונולוגי מפורט
30	משאבים ותקציב
32	נספח 1: מגמות עתיד בחינוך
36	נספח 2: למידה מבוססת מקום וקהילה
40	נספח 3: למידה מבוססת מקום וקהילה - דוגמאות

כתבו:

דורית בן יהודה - מנהלת תחום מוניציפאלי
מיכל גלבע אטר - מנכ"לית
רון דביר - תחום מו"פ

עיצוב: סטודיו נעם תמרי

אוגוסט 2016

המכון לחינוך דמוקרטי
www.democratic.co.il

תקציר מנהלים

יצירת מערכות יחסים משמעותיות בין ארגונים שונים בקהילה ופיתוח תפיסה רשתית של מערכת החינוך.

מיסוד סדירויות המאפשרות מימוש הלכה למעשה של הרעיונות הפדגוגיים של למידה מבוססת מקום וקהילה.

תכנית האב מציעה **מהלך ארבע-שנתי** ליישום עקרונותיה בכל המרחב החינוכי ביישוב (גני ילדים עד כיתות ט), במערכת הפורמאלית והבלתי פורמאלית ובעזרת ממשקים עם הקהילה.

- שנה ראשונה: התנסויות ומסגרות פעולה חדשות.
- שנה שנייה: יצירת תשתיות ותהליכים פדגוגיים חדשים.
- שנה שלישית: הרחבת ההטמעה.
- שנה רביעית: פיתוח קיימות התכנית וביסוסה.

בשנה הראשונה, **תשע"ז**, מוצעות כמה פעולות מידיות המבוססות על מסגרות חדשות, ובהן הקמת שולחן מוביל - מנהיגות פדגוגית, הקמת פורום חינוך-קהילה, מיסוד שבוע חינוך יישובי, פרויקט מחויבות אישית יישובי, "שישי אחר - רצועת זמן בחירה", "פרלמנט ילדים" ו"ערב קהילה משפיעה" שנתית.

התכנית מציגה את **התקציב הנדרש** לצורך מימוש הדרגתי אך מלא שלה. נדרש תקציב ליווי, הנחיה ופעולות מיוחדות בהיקף של 250 אלף ש"ח עד 300 אלף ש"ח בשנה הראשונה (תשע"ז), ו-325 אלף ש"ח עד 375 אלף ש"ח בשנה הרביעית. כמו כן, יש לתקצב 2-10 שעות הוראה ולמידה ייחודיות ויידרשו מאמצים, דמיון וזמן מצד גורמי חינוך וקהילה מקומיים.

המכון לחינוך דמוקרטי הוזמן על-ידי המועצה מקומית כוכב יאיר-צור יגאל להוביל מהלך של גיבוש תמונת עתיד לחינוך ביישוב ולאורה הכנת תכנית אסטרטגית לשנים הקרובות. התהליך היה תהליך השתתפותי במהותו, וההצעה המובאת כאן התגבשה בעקבות רצף המפגשים וחילוץ התובנות, העקרונות, הערכים והאפשרויות שהועלו על ידי כלל בעלי העניין. תכנית האב נועדה ליצור מענה לכמה אתגרים מרכזיים של היישוב, ובהם טיפוח דיאלוג שוטף ופורה בין קבוצות שונות בקהילה, חיבור דרך עשייה בין אוכלוסיות שונות, העלאת איכות מערכת החינוך והפיכתה לרלוונטית לקהילה ולתלמידים, יצירת קשר בין החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי ועוד. התכנית ממנפת כמה חזקות של היישוב, ובהן העושר האנושי והסביבתי. מכאן גם נובע הרעיון המרכזי שלה: **למידה מבוססת קהילה ומקום - מנוע לחינוך רלוונטי המצמיח קהילה משגשגת**. רעיון זה מתורגם במסמך זה לתכנית הכוללת כמה מרכיבים המשתלבים יחד ויוצרים תמונת עתיד מיטבי אך בר מימוש לחינוך ולקהילה. בין המרכיבים:

למידה מבוססת מקום וקהילה היוצאת מגבולות בית הספר (ובמקרים מסוימים גם מגבולות היישוב) ומנצלת עושר של מרחבי למידה מגוונים מקומיים. למידה זו משתמשת גם בהון האנושי האוצר בתוכו ידע רב והזדמנויות למענה למגוון תחומי עניין, לתשוקות ולסקרנות של הלומד ביישוב. הקהילה הופכת לשותפה בתהליכי הלמידה.

רקע להצעה

בשנת 2014 נקרא המכון לחינוך דמוקרטי על-ידי מועצת כוכב יאיר-צור יגאל להוביל תהליך של גיבוש חזון חינוכי-קהילתי. במסגרת התהליך בוצע מיפוי מקיף בקהילה, במוסדות החינוך ובמועצה. ממצאיו העיקריים של המיפוי הועברו לידי הרשות.

הממצאים המרכזיים נגעו למערכות היחסים בין הקהילה למוסדות המשילות ולמוסדות החינוך. ממצא בולט במיוחד היה אי-אמון בבתי הספר מצד הקהילה והתגדרות של בתי הספר בפני הקהילה. בהתחשב בממצאים אלה ולנוכח חילופי בעלי התפקידים המרכזיים במהלך החליטו המועצה והמכון לחינוך דמוקרטי במשותף שלא להמשיך בתהליך ולהמתין לשעת כושר חדשה.

בסוף 2015 נתבקש המכון לחינוך דמוקרטי להוביל מהלך של גיבוש תמונת עתיד לחינוך וכן תכנית אסטרטגית לשנים הקרובות. התהליך היה תהליך השתתפותי במהותו, ומטרתו הייתה לייצר אפשרויות רצויות ליחסים בין מוסדות המשילות ומוסדות החינוך ובין הציבור ובעלי העניין. לשם כך תוכננו כמה מפגשים עם קבוצות שונות ובעלי עניין מרכזיים, ובהם הנהלת המועצה, יושבי ראש של הנהגות ההורים, פורום המנהיגות החינוכית במועצה, ועדת החינוך של היישוב. נוסף על כך תוכננו מפגש של כלל אנשי החינוך ביישוב ומפגש של תושבים במתכונת של "מרחב פתוח". המפגשים התנהלו הן בפורומים של בעלי תפקידים ומקצועות מובחנים והן במרחבים משותפים, שאפשרו חלימה ויצירה משותפות.

מבנה ההצעה לתכנית אסטרטגית

במסמך זה נציג את עיקרי התובנות והתוצרים שהניבו מפגשי החשיבה והיצירה השונים. לנוכח האתגרים העומדים בפני היישוב, ההצעות שיוצגו מתמקדות במתן מענה מערכתי תוך מינוף הפוטנציאל היישובי על כל ממדיו: מקום, זמן, אנשים ויחסים.

המסמך כולל את התכנית האסטרטגית על כל מרכיביה: העקרונות, הפתרונות ודרכי הפעולה. התכנית האסטרטגית מעמידה במרכזה את מערכת החינוך היישובית - הפורמאלית והבלתי פורמאלית - בהקשר של הסביבה והקהילה שהמערכת פועלת בהן. התכנית המוצעת מתפרשת על פני ארבע שנים - עד להשגת היעדים הרצויים.

תהליך הכנת התכנית האסטרטגית

- הכנת התכנית האסטרטגית ארכה כשישה חדשים והתבססה על כמה עקרונות פעולה:
- השתתפותיות - יצירת מרחב השפעה לבעלי תפקידים ולחברי קהילה.
  - דיאלוג בין בעלי העניין.
  - זיהוי אתגרים קהילתיים-חינוכיים-ארגוניים ששימשו נקודת מוצא לתכנית.
  - יצירת הזדמנויות לביטוי אישי ולביטוי קבוצתי של אתגרים, צרכים ורעיונות - על כל אלה מבוססת התכנית.
  - יצירת במה לחלימה - חשיבת עתיד המבוססת לא על אילוצים ועל קשיים, אלא על חזון של עתיד רצוי שהמשתתפים בתהליך שואפים לו.
  - הגדרה ברורה של ערכים מובילים והבניית התכנית כך שתביא למימוש ערכים אלה הלכה למעשה.

מאפייני כוכב יאיר-צור יגאל

כמו לכל יישוב, גם לכוכב יאיר-צור יגאל מאפיינים ייחודים המרכיבים את הדנ"א הייחודי לו. מאפיינים אלה מכתיבים את אופי הפתרון.

שתי שכונות

ביישוב שתי שכונות שהתקיימו בעבר כשני יישובים נפרדים.

איחודם של שני היישובים הנפרדים הוביל לאי-שוויון מובנה במענים ששכונות אלו מספקות לשתי הקהילות:

- בשכונת כוכב יאיר מרוכזים מרב המשאבים והתשתיות לכלל היישוב, ובהם קמפוס חינוכי שבו ארבעה גני ילדים, שני בתי ספר יסודיים וחטיבת ביניים, וכן מוסדות נותני שירותים, מרכז מסחרי ומרכזי פנאי לאוכלוסיות מגוונות.
- בשכונת צור יגאל פועלים כמה גנים בודדים, בית ספר יסודי אחד, מתנ"ס ובית תרבות. בשנים הקרובות צפויות להיבנות בצור יגאל כ-200 יחידות דיור חדשות.

לאור זאת, התכנית האסטרטגית מבקשת לאפשר לכלל התלמידים ביישוב ליהנות ממשאבי היישוב ומסביבות הלמידה שבו באופן שוויוני, בלי קשר למקום מגוריהם ביישוב.

קהילה מפוצלת

קהילת היישוב מפוצלת לתתי-קהילות: שתי קהילות חילוניות, המזוהות עם שני היישובים שמרכיבים את המועצה, וקהילה דתית אחת. קיים מתח מובנה בין הקהילות השונות המשמר זהויות נפרדות שאפיינו את התקופה שבה שני היישובים היו עצמאיים.

לאור זאת, על כל פתרון אסטרטגי לשמר את הזהויות הנפרדות ולכבד אותן ובד בבד להשתמש בהן כמרכיבים מגוונים במרחב הרב-תרבותי של היישוב.

שתי ציפיות על ממערכת החינוך

קיימת ציפייה גבוהה מאוד שמוסדות החינוך יהיו מקומות שמזמנים למידה תוך התנסות ותוך חיבור לעושר הקהילתי והסביבתי שבמקום.

לאור זאת, התכנית האסטרטגית מציעה מערך פדגוגי שלם: "פדגוגיה מבוססת קהילה ומקום", כלומר למידה מתוך התנסות, חקירה וקשר לקהילה ולמקום ועשייה למענם.

ציפייה נוספת שהביעה קבוצה גדולה של בעלי עניין היא שמוסדות החינוך יהיו מקומות שמזמנים למידה רלוונטית ללומד ולמאה ה-21 על אתגריה.

הנרטיב היישובי הוא נרטיב של מנהיגות וחתירה להשפעה בחברה הכלל-ישראלית, והציפייה ממערכת החינוך היא לחנך את התלמידים לאור נרטיב זה. בפנים-היישוב מיושמת החתירה להשפעה בחברה הישראלית בעזרת מערך התנדבותי ענף של חברי קהילה רבים בתחומי חיים מגוונים.

לאור זאת, התכנית האסטרטגית מציעה לייצר קשרים בין מערכת החינוך היישובית ובין מערכות מקבילות ביישובים סמוכים. זאת על מנת להרחיב למען ילדי היישוב את שיתוף הפעולה, את מרחב הלמידה ואת פוטנציאל ההשפעה.

עושר אנושי, עושר סביבתי

היישוב התברך במשאבים סביבתיים ואנושיים איכותיים. משאבים אלה יבואו לידי ביטוי בתכנית המוצעת.

היישוב ממקם במרחב גיאוגרפי שבו יישובים יהודיים ויישובים ערביים, כמו גם סביבה טבעית עשירה ומרחב היסטורי של התיישבות קדומה. מבחינת המשאבים

האנושיים, ביישוב אוכלוסייה הכוללת מומחים בתחומי עניין מגוונים ואנשים בעלי השפעה בזירה הלאומית.

חזקות יישוביות

- סביבה ירוקה
- יישוב קטן באופן יחסי
- אוכלוסייה השייכת למעמד סוציו-אקונומי גבוה
- שיעור גבוה של בני נוער החברים בתנועות הצופים ובני-עקיבא
- קהילה מגוונת, איכותית ואכפתית
- מעורבות קהילתית גבוהה
- שיעור גבוה של מתנדבים
- תחום ספורט מטופח
- יישוב מעורב (חילונים ודתיים)
- מסורות קהילתיות-יישוביות

לאור זאת, התכנית האסטרטגית מציעה להדק את הקשרים בין מוסדות החינוך ובין הקהילה. זאת תוך מתן אפשרות לחברי הקהילה להיות מעורבים באופן משמעותי בעשייה החינוכית-חברתית. נוסף על כך, התכנית מציעה להכשיר מרחבים מוגדרים ביישוב ללמידה משמעותית מחוץ לגבולות מוסדות החינוך.

ערכים ועקרונות פעולה

התכנית האסטרטגית המוצעת מאפשרת לממש הלכה למעשה את כל אחד מהערכים האלה.

עקרונות פעולה מרכזיים

להלן עקרונות הפעולה המרכזיים שהתכנית האסטרטגית המוצעת תתבסס עליהם, ושיבואו לידי ביטוי מעשי בשטח - בעבודה עם קהלי היעד השונים: מנהלים, מורים, תלמידים, החינוך בלתי פורמאלי וחברי הקהילה.

- **תהליכים מקבילים בקהלים השונים:** כל תהליך בעל השפעה על תפיסת העולם ועל דרכי הפעולה יתקיים מול כל קהלי היעד הרלוונטיים.
- **יצירת רשתות בממדים שונים:**
  - רשת רב-גילית
  - רשת בין-יישובית
  - רשת בין-מוסדית
  - רשת בין שכנים
- **גמישות:** התכנית נתונה לשינויים מתמידים ומחייבת גמישות מחשבה וגמישות עשייה בהתאם לצרכים משתנים.
- **דינמיות:** התכנית היא חלק מתהליך דינמי בלתי פוסק של יצירה - המשכיות של הערכה ויצירה

ערכים מרכזיים

הערכים המרכזיים שיעמדו בבסיס תמונת העתיד ובבסיס התכנון האסטרטגי נקבעו בעבודה משותפת עם המנהיגות החינוכית, עם נבחרי ציבור ועם חברי הקהילה.

הערכים שנבחרו על-ידי הצוות האסטרטגי:

- שותפות
- יושרה
- אחריות
- מיצוינות (מיצוי+מצוינות)

הערכים שנבחרו על-ידי צוותי החינוך ובעלי עניין בקהילה:

- כבוד האדם
- אהבת האדם
- אמון הדדי
- נתינה
- הוקרה
- שוויון הזדמנויות

אתגרים מרכזיים

- טיפוח תרבות שיח מכבדת בין קבוצות שונות בקהילה ובין הקהילה לבעלי התפקידים.
- חיבור בין אוכלוסיות: בין דתיים וחילונים, בין קהילת כוכב יאיר וקהילת צור יגאל ועוד.
- התמודדות עם הזדקנות האוכלוסייה ביישוב.
- חיזוק יחסי השכנות עם יישובי הסביבה.
- יצירת קשר בין חינוך פורמאלי לבלתי פורמאלי.
- העלאת רמת איכות מערכת החינוך והפיכתה לרלוונטית לקהילה ולתלמידים, וכן מימוש הפוטנציאל האנושי בקהילת היישוב לטובת החינוך.
- ניצול המרחב והסביבה לטובת הלמידה.
- יצירת שוויון בין שתי השכונות מבחינת משאבים ותשתיות.

השאלות הגדולות המנחות את בניית התכנית האסטרטגית

1. איך יוצרים למידה רלוונטית, יצירתית וחוויתית?
2. כיצד מחנכים לאחריות חברתית, לאחריות קהילתית ולאחריות סביבתית?
3. איך מקדמים דיאלוג איכותי בין כלל חברי הקהילה (אנשי חינוך פורמאלי ובלתי פורמאלי, הורים, ילדים, קבוצות שונות בקהילה)?
4. כיצד מטפחים את הסביבה הפיזית, את הסביבה החברתית ואת הסביבה הרגשית בבתי הספר כך שישמשו עוגן לכלל אנשי הקהילה?

המודל המוצע

תמונת עתיד לחינוך בכוכב יאיר-צור יגאל. מערכת החינוך בכוכב יאיר-צור יגאל, אוגוסט 2021

הרעיון המרכזי: למידה מבוססת קהילה ומקום - מנוע לחינוך רלוונטי המצמיח קהילה משגשגת

השותפים לעצב את הסביבה ואת הקהילה שבהן הם חיים ופועלים.

תוכני הלימוד הקשורים ביישוב ואופן הלמידה שלהם נגזרים משיח בין אנשי החינוך וחברי הקהילה; מתהליכים של בירור, בחירה, איתור והקמה של מרחבי למידה חדשים; מזיהוי אתגרים ומעידוד היזמות בקרב תלמידים, מורים וחברי קהילה. כל זאת תוך התנסות במתודולוגיות חדשניות ופורצות דרך.

בכל עת מתקיימת חשיבה על התהליך ועל תוצריו, מתוך הבנה כי נדרשות גמישות ודינמיות להבטחת מימושו והפיכתו לבר-קיימא.

השיח בין הקהילה לצוותי החינוך ביישוב הוא שיח מכבד ומוקיר.

האחריות של אנשי החינוך והקהילה כלפי החינוך ביישוב - מבחינת הממד החברתי, הממד הרגשי וממד היחסים - היא אחריות משותפת, בעוד האחריות על הממד הפדגוגי מוטלת על אנשי החינוך בלבד.

בעמודים הבאים נציג את המרכיבים העיקריים של המודל המוצע למערכת החינוך בכוכב יאיר-צור יגאל.

מערכת החינוך היישובית מספקת מענים חינוכיים והוליסטיים מיטביים ומערכתיים לכלל ילדי היישוב בכל הגילים. המערכת פועלת כמרכיב מרכזי במרחב היישובי ומקיימת זיקות וקשרים ממנפים עם מוסדות נוספים ביישוב ועם הקהילה.

רצף של אחריות חינוכית מתקיים בין שלבי החינוך השונים ובין המערכת הפורמאלית והבלתי פורמאלית, תוך ראייה רב-שנתית.

כלל תלמידי היישוב נהנים ממשאבי למידה, מאפשרויות בחירה ומהתנסויות באופן שוויוני, בלי קשר למוסד החינוכי שבו הם לומדים או לשכונה שבה הם גרים.

הפדגוגיה המובילה היא "למידה מבוססת קהילה ומקום" - פדגוגיה המאפשרת רשתיות בין כלל המרכיבים של המערכת היישובית לטובת כלל השותפים.

במערכת היישובית ניכרת התגברות תחושת השייכות למקום ולקהילה בשל תהליכים המעודדים חיבורים, בחירה, למידה, יזמה והשפעה של כלל השותפים.

מושם דגש על חשיפת חזקות אישיות, ארגוניות ומערכתיות ועל טיפוחן, ועל הגברת יכולתם של כלל

והשתנות בהתאם לתמורות במציאות היישובית לאורך השנים.

- **השתתפותיות:** התכנית תאפשר שיתוף כלל השותפים בבחירה, בקבלת ההחלטות, בתכנון ובביצוע.

- **בחירה:** התכנית תאפשר בחירה בין תחומי ההוראה, תחומי הלמידה וזירות ההתנדבות והעשייה למען הקהילה.

- **יזמות:** התכנית מייצרת פלטפורמה ליזמות מקומית.

- **ממשק קהילה-בית הספר:** התכנית רואה במוסדות החינוך ברשות חלק אינטגרלי מהקהילה, ומאפשרת השפעה הדדית בין הגורמים.

- **חיבור לסביבה אנושית ופיזית** בתוך היישוב ומחוצה לו.

- **התמקדות בתקשורת המקדמת יחסים חיוביים בין כל באי הקהילה.**

- **פעולה מתוך חזקות אישיות, ארגוניות ויישוביות:** התכנית מציעה אפשרויות לביטוי עצמי ולביטוי ארגוני, וזאת מבלי לנקוט מגמה של תיקון ליקויים.

- **נראות וביטוי אישי.**

- **פדגוגיה של המאה 21:** פדגוגיה המאפשרת למידה המחוברת לזמן ולמקום, למידה בצוות, למידה החוקרת מתוך עניין, למידה הקשורה באתגרים אקטואליים ועוד.

- **קיימות:** התכנית מגדירה מבנים וסדירויות שיאפשרו לפיתוחים המקומיים להתקיים גם לאחר שנות היישום הראשונות של התכנית.

הפדגוגיה המובילה: למידה מבוססת מקום וקהילה

למידה מבוססת מקום:
הלמידה מתבצעת גם מחוץ לגבולות בתי"ס בלפחות 20 מרחבי למידה: אתרי טבע, היסטוריה ועשייה ברחבי היישוב.

למידה מבוססת קהילה:
אחריות משותפת של הקהילה ומערכת החינוך על החינוך בכוכב יאיר-צור יגאל. מאות חברי הקהילה לוקחים חלק פעיל בחינוך - מנטורים, מרצים, מארחים במקומות עבודתם, פעילים במיזמים קהילתיים- חינוכיים. מתקיים שיח דיאלוגי בקהילה באמצעות מספר ערוצים.

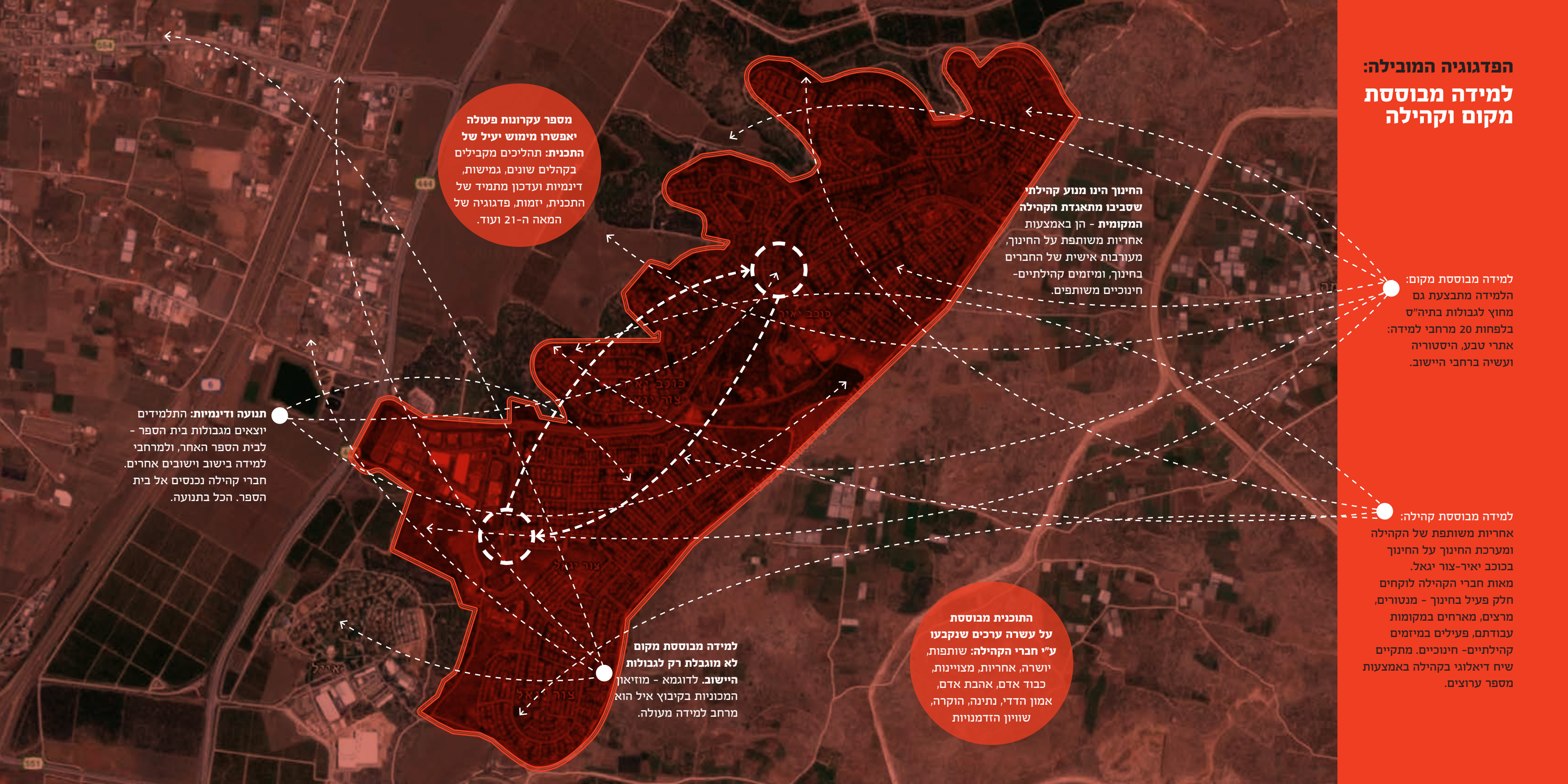
החינוך הינו מנוע קהילתי שסביבו מתאגדת הקהילה המקומית - הן באמצעות אחריות משותפת על החינוך, מעורבות אישית של החברים בחינוך, ומיזמים קהילתיים- חינוכיים משותפים.

התוכנית מבוססת על עשרה ערכים שנקבעו ע"י חברי הקהילה: שותפות, יושרה, אחריות, מצויינות, כבוד אדם, אהבת אדם, אמון הדדי, נתינה, הוקרה, שוויון הזדמנויות

מספר עקרונות פעולה יאפשרו מימוש יעיל של התכנית: תהליכים מקבילים בקהלים שונים, גמישות, דינמיות ועדכון מתמיד של התכנית, יזמות, פדגוגיה של המאה ה-21 ועוד.

למידה מבוססת מקום לא מוגבלת רק לגבולות היישוב. לדוגמא - מוזיאון המכונות בקיבוץ איל הוא מרחב למידה מעולה.

תנועה ודינמיות: התלמידים יוצאים מגבולות בית הספר - לבית הספר האחר, ולמרחבי למידה ביישוב וישובים אחרים. חברי קהילה נכנסים אל בית הספר. הכל בתנועה.

למידה מבוססת מקום וקהילה

”לעולם אין אנו מחנכים במישרין, אלא בעקיפין, במיצועה של הסביבה.

האם אנו מניחים לסביבות מקריות לעשות את העבודה הזאת או שאנו מתכננים

סביבות במיוחד למטרה זו? וכל סביבה היא סביבה מקרית מבחינת השפעתה החינוכית,

עד שלא תוכננה במחשבה תחילה, מתוך נתינת דעת על פעולתה החינוכית”.

גון דיואי, דמוקרטיה וחינוך, 1917

דבריו אלה של דיואי, שנאמרו בתחילת המאה ה-20, לפני 99 שנה, רלוונטיים מתמיד גם היום.

תכנית האב המוצעת לכוכב יאיר-צור יגאל מבוססת על פדגוגיה הרואה בסביבה משאב למידה חיוני ללמידה רלוונטית בעולם האמתי. גישה פדגוגית זו תופסת בשנים האחרונות מקום מרכזי במערכות החינוך החדשניות בעולם.

נציג כאן בקצרה את מרכיבי מודל זה ואת קשרי הגומלין ביניהם. בפרק הנספחים נציג את המודל בהרחבה בליווי כמה דוגמאות לאופני היישום של מודל זה בארץ ובעולם.

למידה מבוססת מקום וקהילה רואה במרחב הפיזי

משאב טבעי ללמידה ולהתפתחות של הילד. המרחב הפיזי שמחוץ למרחב המוגדר של מוסדות החינוך השונים פותח בפני התלמידים עולם שלם של גירויים ומאפשר מרחב של העמקה, התנסות ופעולה בעולם. הפיכת המרחב היישובי לאוסף של מרחבי למידה מאפשרת את שבירת החומות הניצבות בין מערכת החינוך ובין היישוב. המפגש ביניהם יוצר משמעות חדשה הן מבחינת היישוב והן מבחינת מערכת החינוך.

למידה מבוססת מקום וקהילה מתמקדת בסביבה האנושית ובקהילה שבהן פועלת מערכת החינוך. לכל קהילה הון אנושי ייחודי האוצר בתוכו ידע רב והזדמנויות למענה מגוון לתחומי עניין, לתשוקות ולסקרנות של הלומד ביישוב. הבחירה בלמידה מבוססת קהילה

מאפשרת לקהילה להפוך לשותפה בתהליכי הלמידה השונים המתקיימים במערכת החינוך וליצור עושר של אפשרויות למידה ביישוב.

התנועה היא מרכיב דינמי חשוב בפדגוגיה של למידה מבוססת מקום וקהילה. למידה בתנועה מתאפיינת במפגשים פיזיים ואנושיים המתרחשים במקומות שונים ומעודדת תנועה ממערכת החינוך אל המרחב הפיזי והקהילתי ולהפך.

כמה תנאים מכריעים יתרמו להצלחת ההטמעה של למידה מבוססת מקום וקהילה:

- **השתתפות בעלי העניין** (השתתפותיות) חיונית למימוש למידה מבוססת מקום וקהילה. כדי ליצור מרחב קהילתי שבו קיימת מערכת יחסים משמעותית בין ארגונים שונים בקהילה, פרטים בקהילה וכלל הקהילה יש ליצור קהילה מעורבת ובעלת יכולת להשפיע על עיצוב אורח החיים שבה, קהילה בעלת אחריות על חיי חבריה.
- **הכשרה מקצועית** אף היא תנאי חיוני להצלחת התכנית. דגם חדשה של למידה והוראה, כמו למידה מבוססת מקום וקהילה, מחייב רכישת מיומנויות חדשות. דרך תהליכי הלמידה שלהם אנשי החינוך מפתחים מערכת חינוך לפי תפיסה מתחדשת.
- התפיסה הרשתית של מערכת החינוך ושל הקהילה המקומית משקפת מערכת היוצרת שוויון ערך בין

חבריה, תנועה של מידע וידע בין חלקי המערכת וכן מקום ליוזמות ולחיבורים לא שגרתיים בין חלקים שונים במרחב הציבורי. הרשתות הנפרשות בין המערכת החינוכית למערכת הקהילתית יוצרות אפשרות למפגש רב-כיווני בין שני המרחבים. מפגש זה מתאפיין בחילופי תפקידים בין לומדים ומלמדים, בתנועה של ידע, באחריות, ביוזמות ורעיונות, בביטול הגבולות בין התחומים ובהעשרת שני המרחבים בנקודות מבט ובפעולות.

- **לסדירויות יש תפקיד מרכזי:** מערכת פדגוגית המבקשת לעבור שינוי עומק מחויבת ליצור שינוי סדירויות רחב היקף המשרת את התפיסה הפדגוגית ומשקף אותה. כך, למשל, הפיכת מערכת החינוך לכזו הנשענת על פדגוגיה מבוססת מקום וקהילה מחייבת תכנון מערכת שעות המאפשרת יישום של מהלכי למידה ייחודיים.

למידע נוסף

קראו על למידה מבוססת מקום וקהילה בנספח 2.

דוגמאות ללמידה מבוססת מקום וקהילה בנספח 3.

מתווה ארבע-שנתי של התכנית האסטרטגית

התפתחות התכנית - מבט ממעוף הציפור

התפתחות הדרגתית, נדבך אחר נדבך, במשך ארבע שנים:

שנה ראשונה: התנסויות ומסגרות פעולה חדשות

שנה שנייה: יצירת תשתיות ותהליכים פדגוגיים חדשים

שנה שלישית: הרחבת ההטמעה

שנה רביעית: פיתוח קיימות התכנית וביסוסה

אופן תיאור ארבע שנות התכנית הוא תוספתי: בכל שנה מצוינים מרכיבי התכנית שנוספו בשנה זו; אל המרכיבים שאפיינו את שנות התכנית הקודמות מצטרפים מרכיבים חדשים.

ציר כרונולוגי מפורט

השתלמויות:

- הוראה בכיתה ההטרונגנית
- הוראה מתוקשבת
- למידה מבוססת מקום וקהילה: CBE - community based education
- PBE - place based.education
- דיאלוג משמעותי/חינוך אישי
- יחסי בית ספר-קהילה
- השתלמות ייעודית לגננות היישוב שכותרתה "חינוך מבוסס קהילה ומקום בגיל הרך תוך חיבור לגיל השלישי ביישוב".

חממת יזמות

הקמת "חממת יזמות" למורים ולמדריכים מכלל בתי הספר, הגנים ומסגרות החינוך הבלתי פורמאלי לשם קידום פיתוחים חינוכיים-קהילתיים (החממה תוכר כהשתלמות).

שולחן מוביל - מנהיגות פדגוגית:

משתתפים: מנהלות בתי הספר, מנהלת אשכול גנים, מנהלת יחידת גני ילדים, מנהלת יחידת הנוער ומנהלת מחלקת החינוך.

מטרה: יצירת חיבורים בין מוסדות החינוך השונים, מינוף פעילות משותפת, ניהול יוזמות משותפות ועוד. תדירות: פעם בחודש.

תכנית שנה א: התנסויות ומסגרות פעולה חדשות

בשנה הראשונה של יישום המודל היישובי ייוצרו מסגרות פעולה חדשות שיאפשרו בחירה, השתתפות ויצירה בהרכבים שונים. בשנה זו יתקיימו התנסויות חדשות של מנהלים, מורים, תלמידים וחברי קהילה. כל אחת מן המסגרות המוצעות יכולה להתרחב בשנים הבאות ולייצר בעצמה פרויקטים חדשים להמשך התהליך.

הצעות אופרטיביות לשנה א

הכשרת מורים:

ארבע השתלמויות מורים בהשתתפות מורים מבתי ספר שונים:

מטרת הדגם המוצע היא לייצר חיבורים בין אנשי החינוך של היישוב ולאפשר להם בחירה בהשתלמות העונה על צרכים מקצועיים ומערכתיים. ההשתלמויות יתקיימו באופן התפתחותי לאורך השנים ויאפשרו למורים להתמקצע בתחומים נבחרים ולהעמיק בהם. מורים שונים בבית הספר ייעשו מומחים בהתאם להשתלמויות שיבחרו להשתתף בהן. ההשתלמויות וערוצי ההתפתחות המוצעים ירחיבו את הידע של המורים בתכנים מקצועיים הנחוצים למימוש המהלך האסטרטגי הכולל.

מפגש עמיתי חינוך:

משתתפים: כל צוותי החינוך ביישוב.

מטרה: יצירת שיח משותף ו/או פיתוח פעולה בנושאים כגון דילמה יישובית, יוזמה לקידום סוגיה, למידה, מרחב פתוח רב-נושאי ועוד.
תדירות: פעמיים בשנה.

הקמת "פורום חינוך-קהילה":

משתתפים: נציגי החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי ונציגי הקהילה.
מטרה: ניהול לוח זמנים יישובי, סנכרון מערכתי ויצירה משותפת של אירועים למען הקהילה ובשיתוף הקהילה.
תדירות: 4-6 פעמים בשנה.

מיסוד "שבוע חינוך יישובי":

משתתפים: כל מוסדות החינוך בשיתוף הקהילה.
מטרה: העצמת תפיסה למידה יישובית מבוססת קהילה ומקום, תוך שימת דגש על שיתוף הקהילה כולה בשבוע זה; חשיפת הקהילה לעשייה החינוכית המתקיימת במרחבים השונים ומתן אפשרות להשתתפות פעילה של הקהילה במסגרת שבוע זה.
תדירות: פעם בשנה למשך שבוע.

הקמת "פרלמנט ילדים":

משתתפים: ילדים ונוער בני גילים שונים מכל היישוב.
מטרה: הפרלמנט יהיה שותף בהחלטות הנוגעות לחיי הילדים ביישוב ויאפשר לילדים להשפיע.
תדירות: פעם בחודש.

מחויבות אישית:

משתתפים: תלמידי - י"ב, מנהלת יחידת הנוער

מטרה: הגברת תחושת השייכות של בני הנוער ליישוב באמצעות יצירת מרחבי השפעה בעזרת פעולת התנדבות בזירות שונות ביישוב. ניהול יישובי של פרויקט המחויבות האישית של תלמידי כיתות י-י"ב בניהולה של מנהלת יחידת הנוער.
לצורך ביצוע המשימה יידרש שיתוף פעולה עם בתי הספר שבהם לומדים בני הנוער, ובד בבד איתור מסגרות התנדבות ומסגרות שיח עם התלמידים על תחומי העניין שלהם, על החזקות שלהם ועל העדפות ההשמה שלהם.
תדירות: לאורך שנת הלימודים.

"שישי אחר" - זמן בחירה:

משתתפים: תלמידים ומורים מבתי הספר השונים.
מטרה: הוראה ולמידה בהתאם לחזקות ולתחומי העניין של מורים ותלמידים החל במחצית השנייה של השנה; שימת דגש על בחירה של מורים ושל תלמידים בפעולה מתוך תשוקות, סקרנות ותחומי עניין.
תדירות: שעתיים בשבוע.

תהליך למידה מונחה של ועד הורים יישובי:

משתתפים: נציגי ועדי ההורים מכלל מוסדות החינוך.
מטרה: הכשרת ועד ההורים המרכזי לכדי הנהגת הורים ייחודית המותאמת למערכת חינוך מבוססת מקום וקהילה; הנהגה הנושאת באחריות על התהליך בשיתוף עם צוותי החינוך וכן שותפה למעשה החינוכי. תוצרי הלמידה יתורגמו להנחיה של מרחב קהילתי משפיע (ראו להלן).
תדירות: מפגש פעם בחודש.

"ערב קהילה משפיעה" שנתי:

משתתפים: חברי קהילה מהיישוב, הנהגות הורים, מנהיגי החינוך ביישוב, הנהלת המועצה.

מטרה: יצירת מרחב השתתפות והשפעה לקהילת היישוב שבמרכזו סוגיות חינוכיות-קהילתיות.
הנהגת **מרחב קהילתי והשתתפותי** לשם התבוננות, יצירה, אקטיביזם, סימון אתגרים ועוד.
בשנה א יעסוק הערב ב"תפקיד ההורה במערכת חינוך מבוססת מקום וקהילה". את הערב ינחו חברי ועד ההורים המרכזי כחלק מתוצרי התהליך שיעברו בשנה זו. מתוצרי הערב יופקו דרכי עבודה ומהלך הבניית יחסים בין מערכת החינוך לקהילת ההורים.
תדירות: פעם בשנה.

תכנית שנה ב: יצירת תשתיות ותהליכים פדגוגיים חדשים

שנתה השנייה של התכנית תוקדש ליצירת תשתיות ברבדים שונים: תכניות ותכנים פדגוגיים חדשים, הכשרת מוקדי למידה חוץ-בית ספריים והכשרת מנטורים מהקהילה לטובת למידה במרחבים היישוביים. נוסף על כך, יושם דגש על עידוד היזמות בקרב בני הנוער וקהילה.

הצעות אופרטיביות לשנה ב

בניית תכנית לימודים יישובית (גני ילדים עד כיתות ט):

משתתפים: צוות היגוי פדגוגי-יישובי.

מטרה: בניית תכנית לימודים יישובית ייחודית. התכנית תכלול מרכיבים אקדמיים, חברתיים, קהילתיים ואקטיביסטיים ויישמו חלקים ממנה ו/או מחקר חלוץ לפיה במהלך שנת הלימודים תשע"ח. את התכנית

יפתחו נציגים מכלל בתי הספר, מנהלת יחידת הנוער ומומחים מהקהילה. התכנית משתלבת בתכנית הלימודים הקיימת ויוצרת התפתחות ספיראלית בתהליכי למידה מבוססת מקום, כמתואר בהסבר על אודות כל שנה.
תדירות: מסגרת של 30 שעות שנתיות לאורך השנה. ניתן לפתח את התכנית במסגרת השתלמות שתוכר על-ידי הפסג"ה.

ביסוס מרחבים חוץ-בית ספריים שבהם תתקיים למידה:

משתתפים: מורים, בעלי תפקידים במועצה, מתנדבים מהקהילה.
מטרה: בניית יחידות הוראה-למידה במרחבים חוץ-בית ספריים.

כחלק מהבניית תכנית הלימודים היישובית ימופו מרחבי למידה פוטנציאליים וייבנו למענם יחידות הוראה-למידה. יתוכננו אירועים מיוחדים שבמסגרתם תלמידים בני גילים שונים ילמדו באתרים שייבחרו. ביסוס המרחבים ייעשה תוך חיבור בין בית הספר למרחבים השונים ותוך עבודה ישירה מול מנהלי המרחבים או האחראים עליהם.
תדירות: לאורך השנה.

הרחבת אפשרויות הבחירה של מורים ותלמידים - "שישי אחר":

משתתפים: תלמידים ומורים מבתי הספר השונים.
מטרה: הוראה ולמידה בהתאם לחזקות ולתחומי העניין של מורים ותלמידים.

בכל יום שישי יתקיים מפגש בן ארבע שעות שמטרתו הוראה ולמידה בזיקה לתחומי עניין, לתשוקות ולחזקות. צוותי מוסדות החינוך יהיו שותפים לבחירת שכבות הגיל שישתתפו במפגש, הרכבי הקבוצות ואופני

החיבורים הבית ספריים.
תדירות: 4 שעות בכל יום שישי.

מומחיות בית ספרית:

משתתפים: מנהלת מחלקת החינוך, מנהלות וצוותים בית ספריים.

מטרה: פיתוח מרחבי העמקה בית ספריים.

כל בית ספר יסודי יבחר תחום שבו הוא מעוניין להתמקצע או מומחיות קיימת שהוא מעוניין למנף ויזום "מרחב העמקה" ייחודי למען כלל תלמידי היישוב. במהלך השנה יפותחו תכני הלימוד וסביבות הלמידה המתאימים למרחב זה. ניתן לנצל חלק משעות התל"ן (תכנית לימודים נוספת) לצורך פיתוח "מרחבי העמקה". במחצית השנייה של השנה ייחשפו תלמידי כיתות ג-ה לכל המרחבים שיפותחו ולקראת סוף השנה יבחרו ב"מרחב העמקה" שבו ירצו ללמוד בשנת הלימודים הבאה.

חטיבת הביניים תפתח אף היא "מרחב העמקה" ייחודי כחלק משיתוף פעולה אזורי עם חטיבות הביניים של דרום השרון. באופן זה תסופק לתלמידי החטיבה האפשרות לצאת מהיישוב פעם בשבוע כדי להיפגש עם תלמידים מהמועצה השכנה וללמוד איתם או כדי לארח תלמידים מדרום השרון שעמם ילמדו בבתי הספר התיכוניים.

תדירות: לאורך שנת הלימודים.

מימוש הרעיון תלוי בנכונות חטיבות הביניים בדרום השרון לשתף פעולה עם המהלך.

הכשרת מנטורים מהקהילה:

משתתפים: 20-30 מתנדבים מהקהילה, רכזת המתנדבים היישובית.

מטרה: הכשרת מתנדבים להנחיה ולליווי תלמידים.

20-30 מתנדבים מהקהילה יוכשרו להנחיה ולליווי

תלמידים במרחבי הלמידה ביישוב. המתנדבים - מומחים בתחומים שונים - יאותרו בשיתוף עם רכזת המתנדבים ביישוב ויתרמו מניסיונם ומידיעותיהם לטובת חינוך הילדים.

תדירות: 30 שעות שנתיות בסדירות שתיקבע בהמשך.

הקמת חממה לנוער יוזם:

משתתפים: 15-20 בני נוער, מנהלת יחידת הנוער.

מטרה: עידוד יזמות בקרב הנוער למען היישוב.

חיבור בין חזקות ויכולות אישיות ובין צרכים ואתגרים ממופים ביישוב. ניתן לשלב את החממה עם פרויקט המחויבות האישית.

תדירות: 30 שעות שנתיות בסדירות שתיקבע בהמשך.

הקמת חממה ליזמים מהקהילה:

משתתפים: כ-15-20 תושבים

מטרה: פיתוח פרויקטים חדשים היוצרים קשרים בין הקהילה לחינוך. החממה תארח יזמים שאינם חלק ממוסד או מארגון רשמי בקהילה בהכרח.

תדירות: 30 שעות שנתיות בסדירות שתיקבע בהמשך.

"ערב קהילה משפיעה":

משתתפים: בני נוער, חברי קהילת היישוב, הנהגות הורים, מנהיגי החינוך ביישוב, הנהלת המועצה.

מטרה: יצירת מרחב השתתפות והשפעה למען קהילת היישוב שבמרכז סוגיות חינוכיות-קהילתיות.

בערב זה יוצגו הפרויקטים של בני הנוער והיזמים מהקהילה והוא ישמש מרחב פתוח להיוועצות באנשי היישוב באשר לדילמות הרלוונטיות לפרויקטים ולגיוס שותפים.

תדירות: פעם בשנה.

תכנית שנה ג: הרחבת ההטמעה

בשנה זו יבוססו מסגרות הלמידה-מבוססת מקום וקהילה ויוגדרו אפשרויות רחבות יותר ללמידה והוראה, יפותחו תכנים הקשורים ליישוב ו/או לייחודיות בתי הספר ותתקיים למידה מתוך חזקות ותשוקות התלמידים והמורים. כמו כן, יתקיימו פעילויות המעודדות קשרים בין מערכת החינוך היישובית ליישובים הסמוכים.

הצעות אופרטיביות לשנה ג

השקת תכנית הלימודים היישובית והפעלתה בכל מוסדות החינוך (גני ילדים עד כיתות ט):

"שישי אחר":

משתתפים: כלל תלמידי היישוב גילאי א-ט.

מטרה: הרחבת אפשרויות הבחירה ללמידה מחוץ לגבולות בתי הספר - במרחבי היישוב ועם אנשי היישוב. בשנה זו תינתן אפשרות ללמוד באופן קבוע במרחבים חוץ-בית ספריים עם מומחים מהקהילה ובהם הורים, סבים או מתנדבים שאין להם קשר למערכת החינוך אך מעוניינים לתרום למענה. תדירות: פעם בשבוע.

למידה ב"מרחב העמקה":

משתתפים: כלל תלמידי היישוב גילאי א-ט.

מטרה: תלמידי כיתות ד-ו ביישוב לומדים יום בשבוע ב"מרחב העמקה" שבו בחרו. כמו כן, ניתן להשתתף בשני "מרחבי העמקה" בשנה, אחד בכל מחצית.

תלמידי חטיבת הביניים ילמדו ב"מרחב העמקה" אחד מתוך שלושה שיוצעו להם בשלוש חטיבות הביניים של היישוב ושל דרום השרון (דבר המותנה בשיתוף פעולה של מועצת דרום השרון).

תדירות: פעם בשבוע

הקמת חממה משולבת של יזמים ממערכת החינוך ומן הקהילה:

משתתפים: אנשי חינוך יזמים, אנשי קהילה יזמים, בני נוער יזמים.

מטרה: יצירת חממה משולבת ליזמים מקבוצות שונות ביישוב, חממה רב-גילית ורב-תחומית ליצירת חדשנות וחיבורים פורצי דרך בין יזמים שונים.

תדירות: מפגשים דו-שבועיים במשך שנה.

הנחיה וליווי של מנטורים יישוביים:

משתתפים: אנשי היישוב המתנדבים כמנטורים במרחבי הלמידה יישוביים שונים.

מטרה: ליווי קבוצות מנטורים יישוביים בתהליכי הנחיית ילדים במסגרת "שישי אחר". ליווי זה כולל חיבור לשפת הפדגוגיה היישובית, ביסוס תפקיד המנטורים למען הילדים ומתן מענה בשיתוף הילדים לדילמות המתעוררות. כמו כן, תסופק אפשרות של ייעוץ טלפוני באשר לדילמות שוטפות של המנטורים. תדירות: מפגש פעם בשלושה שבועות.

”ערב קהילה משפיעה”:

משתתפים: כלל קהילת היישוב וצוותי החינוך.
 מטרה: הצגת תוצרי למידה שהופקו בתכנית הלמידה היישובית, חגיגת התוצרים ומשוב מקדם בעזרת מתודולוגיה שיתופית.
 תדירות: פעם בשנה לקראת סיום השנה.

יציאה למרחב הסובב את היישוב:

משתתפים: תלמידי חט”ב במסגרות פורמאליות ובלתי פורמאליות, ותלמידי התיכון במסגרות הבלתי פורמאליות

מטרה: יצירת הזדמנויות לשיח חברתי-פדגוגי וללמידה ועשייה במרחב האזורי שמחוץ ליישוב. כוכב יאיר-צור יגאל שוכן במרחב שבו שוכנים יישובים ערביים בצד יישובים יהודיים. כיישוב בעל אוכלוסייה חזקה הוא בעל יכולת להשפיע לטובה על סביבתו ולטפח יחסי שכנות ושיתופי פעולה עם היישובים הסמוכים תוך קידום פרויקטים משותפים. בשנה זו ייבחר יישוב אחד במרחב האזורי שעמו יבוצעו שיתופי פעולה שונים.
 תדירות: לפחות 6 פעמים במהלך השנה.

תכנית שנה ד: פיתוח וביסוס הקיימות

לשנה זו משמעות רבה מבחינת המשך קיומה של התכנית בשנים הבאות. בשנה זו יוסדרו המבנים, הסדירויות והמנגנונים החינויים לקיימותה. כמו כן, בשנה זו תיכתב התכנית האסטרטגית הבאה.

הצעות אופרטיביות לשנה ד**הקמת מרכז חדשנות HUB:**

משתתפים: יזמים מן היישוב ומחוצה לו.
 מטרה: מרכז לתהליכי יזמות, לתהליכי חדשנות, להרחבת אחריות ולהשפעה של אנשי היישוב. המרכז יאפשר מפגש בלתי פורמאלי ורב-גילי של יזמים ביישוב - כאלו הקשורים לחממות היזמות וקבוצות יזמים עצמאיות שמעוניינות ליצור וליזום. מרכז HUB יהיה זמין לאנשים מכלל האזור ומן היישובים הסמוכים ויוקדש ליוזמות חברתיות/חינוכיות/קהילתיות המיועדות להשפיע על הסביבה ועל הקהילה.
 תדירות: פעילות קבועה שוטפת לאורך כל ימות השנה (רב-שנתי).

”ערב קהילה משפיעה”:

משתתפים: כלל משתתפי החממות היישוביות ותושבי היישוב.

מטרה: ”ערב קהילה משפיעה” יוקדש בשנה זו ליזמויות חדשות. לשם כך ייעשה שימוש במתודולוגיה השתתפותית המכונה ”האקאטון” (אירוע יזמות המאפשר ליזמים להציג את רעיונותיהם ולהיעזר בקהילה למימושם). ”האקאטון מיזמי חינוך וקהילה”

ישרת יזמים מחממות היישוב המאורגנות ויזמים עצמאיים הפועלים ב-HUB.
 תדירות: פעם בשנה.

ביסוס קיימות:

משתתפים: בעלי התפקידים השונים ביישוב ואזרחים מתנדבים.

מטרה: מיסוד מנגנונים, סדירויות ותפקידים שבבסיס השלם - הגדרות בעלי תפקידים, כתיבת המודלים הקיימים, ביסוס תפקיד המורים המובילים, ביסוס תפקיד המומחים והמשך הכשרת מורים נוספים לתפקידים השונים.
 תדירות: לאורך השנה.

בניית תכנית אסטרטגית המשכית:

משתתפים: המנהיגות החינוכית היישובית והמנהיגות הקהילתית.

מטרה: הערכת התהליך הקיים ותכנון תהליך המשכי לשלוש השנים הבאות - מבחינת קהילת היישוב, מבחינת מערכת החינוך ביישוב ובהתחשב בשילוב ביניהן.
 תדירות: תהליך מתמשך לאורך השנה.

”ערב קהילה משפיעה”:

משתתפים: כלל בעלי התפקידים ותושבי היישוב.
 מטרה: חגיגת סיום ארבע שנים הכוללת הצגה של תכנית אסטרטגית לשלוש השנים הבאות וקבלת משוב יישובי מקדם בעזרת מתודולוגיה השתתפותית.
 תדירות: פעם בשנה.

צירי התפתחות נושאים בתהליך ארבע-שנתי

המתווה שלעיל מתפתח בשלושה צירים מרכזיים שיתוארו להלן. בכל אחד מהצירים מתקיימת התפתחות המשכית שלה ביטוי ייחודי בכל אחת מהשנים. אלה הצירים:

- הציר הראשון: מערכת החינוך - למידה מבוססת מקום וקהילה כפדגוגיה מובילה ומתפתחת
- הציר השני: תהליך קהילתי
- הציר השלישי: קיימות השינוי

מערכת החינוך

קיימות השינוי

תהליך קהילתי

הציר הראשון: מערכת החינוך - למידה מבוססת מקום וקהילה כפדגוגיה מובילה ומתפתחת

שנה א

- הנחת תשתיות ללמידה מבוססת מקום וקהילה בגני ילדים ובבתי הספר.
- התנסות ראשונית בחיבור בין קהילות חינוכיות.
- התנסות ראשונית במערכת החינוך כקמפוס יישובי.
- קיום תהליכי בחירה של מורים ותלמידים בהוראה ובלמידה.
- תהליך הכשרת מורים כהתמחות רב-שנתית.
- הכשרת גננות ללמידה מבוססת מקום בחיבור לגיל השלישי בקהילה.
- חיבור תכנית המחויבות האישית של תלמידי כיתות י למרחב היישובי.

שנה ב

- בנייה תכנית לימודים יישובית (גני ילדים עד כיתות ט): התכנית תכלול מרכיבים אקדמיים, חברתיים, קהילתיים ואקטיביסטיים. יישום חלקים של התכנית ו/או ביצוע מחקר חלוץ שלה במהלך שנת הלימודים תשע"ח.
- ביסוס מרחבים חוץ-בית ספריים סביבתיים וקהילתיים שבהם תתרחש למידה.
- פיתוח ייחודיות בית ספרית לטובת קהילת הלומדים ביישוב בבתי הספר היסודיים.
- פיתוח ייחודיות בית ספרית לטובת קהילת הלומדים בכוכב יאיר ובחטיבות הביניים בדרום השרון - יצירת חיבור בין-יישובי (מותנה בשיתוף הפעולה של אגף החינוך ומוסדות החינוך של דרום השרון).

שנה ג

- השקת תכנית הלימודים היישובית והפעלתה בכל מוסדות החינוך (גני ילדים עד כיתות ט).
- הרחבת אפשרויות הבחירה ללמידה מחוץ לגבולות בתי הספר - במרחבי היישוב ועם אנשי היישוב.
- התנסות כיתות ד-ו ביום מגמה פעם בשבוע ובחירה בין מגמות בתי הספר השונים.
- התנסות תלמידי חטיבת הביניים ביום מגמה פעם בשבוע ובחירה בין מגמות בחטיבת הביניים כוכב יאיר ובחטיבות הביניים בדרום השרון.
- יצירת הזדמנויות לעשייה וללמידה במרחב חוץ-יישובי.

שנה ד

- ביסוס מנגנונים, סדירויות ובעלי תפקידים במערכות החינוך (מגני ילדים עד חטיבות הביניים) להמשך התהליכים בעתיד.
- כתיבת תכנית תלת-שנתית לכל בתי הספר ולמערכת הגנים להמשך התהליך.

הציר השני: תהליך קהילתי

שנה א

- הקמת שולחן מנהיגות פדגוגית מוביל כלל יישובי.
- מפגש כלל-יישובי של למידת עמיתים וצוותי חינוך.
- הקמת "פורום חינוך-קהילה" - סנכרון רב-מערכתי של תהליכים ואירועים ביישוב.
- מיסוד "שבוע חינוך יישובי" בשיתוף הקהילה תוך שימת דגש על למידה מבוססת קהילה ומקום.
- הקמת "פרלמנט ילדים" שיהיה שותף בהחלטות הנוגעות לחיי הילדים ביישוב.
- ניהול יישובי של פרויקט המחויבות האישית של תלמידי כיתות י"ב בניהולה של מנהלת יחידת הנוער.
- "ועד הורים יישובי לומד" - מוועד הורים להנהגת הורים.
- "ערב קהילה משפיעה" - הנהגת הורים המנחה שולחנות עגולים לקהילת ההורים.

שנה ב

- הכשרת 20-30 מומחים מתנדבים (מנטורים) מהקהילה להנחיה ולליווי תלמידים במרחבי הלמידה ביישוב.
- הקמת חממה לנוער יוזם - חיבור בין חזקות ויכולות אישיות ובין צרכים ואתגרים הממופים ביישוב.
- הקמת חממה ליזמים מהקהילה שאינם קשורים בהכרח למוסד או לארגון רשמי בקהילה.
- "ערב קהילה משפיעה" - הצגת פרויקטים של בני נוער ומרחב פתוח.

שנה ג

- "שישי אחר" - הכשרת מנטורים להנחיית ילדים במסגרת זו.
- חממות יזמים מתחילים ומנוסים בתחומי החינוך והקהילה - מבוגרים ונוער.
- יצירת הזדמנויות לשיח חברתי ופדגוגי ולמידה ועשייה במרחב האזורי שמחוץ ליישוב.
- "ערב קהילה משפיעה" - חגיגת תוצרי תכנית הלמידה ומשוב מקדם יישובי.

שנה ד

- הקמת מרכז HUB - מרכז לתהליכי יזמות, לתהליכי חדשנות, להרחבת אחריות ולהשפעה של אנשי היישוב.
- הקמת חממה משולבת של יזמים מהחינוך ומהקהילה.
- שני "ערבי קהילה משפיעה" - האקאטון מיזמים בתחום החינוך והקהילה, חגיגת סיום ארבע שנות התהליך ומשוב מקדם לתכניות תלת-שנתיות כלל יישוביות.
- ביסוס מנגנונים, סדירויות ובעלי תפקידים במערכות החוץ-בית ספריות: מרחבי למידה יישוביים וחוף-יישוביים, מנגנוני גיוס ועבודה עם מנטורים בקהילה, סדירויות חיבור בין חינוך בלתי פורמאלי לפורמאלי, חממות יזמות כמנגנון חדשנות מתמשך והשמת בעלי תפקידים מובילים.
- כתיבת תכנית תלת-שנתית למערך הקהילתי.

הציר השלישי: קיימות השינוי

שנה א

- בניית מערך השתלמויות תומכות פדגוגיה מבוססת מקום וקהילה לשם התמחות רב-שנתית של אנשי החינוך.
- הקמת פורומים מובילים.
- הקמת מנגנון יזמות.
- ביסוס מנגנון השתתפות קהילתי.
- ביסוס חיבור בני הנוער לפעולה ביישוב באמצעות מחויבות אישית.

שנה ב

- בניית תכנית למידה רב-שנתית ביישוב.
- ביסוס הישוב כמרחב למידה רחב.
- הגדרת ייחודיות בית ספרית.

שנה ג

- יישום תכנית הלימודים היישובית בכל המערכת.
- ביסוס מודל "יום מגמה" ברחבי היישוב.

שנה ד

- הקמת מרכז (HUB) לקידום יזמות, חדשנות ושיתופי פעולה ביישוב ומחוצה לו.
- הסדרת כלל המנגנונים, הסדירויות ובעלי התפקידים במסגרת התהליכים השונים למען קיימות המשכית של התפיסה.
- בניית תכנית תלת-שנתית שתאפשר את המשך התהליך ברוח התפיסה המובילה - פדגוגיה ומערכת חינוך מבוססות מקום וקהילה.
- יש חשיבות רבה לקיום תהליך הערכה רב-שנתי של ההיבטים השונים של התכנית. תהליך ההערכה הוא תהליך מעצב והשתתפותי וחלק ממנו מתקיים בפורומים השונים שפותחו עם השנים.

משאבים ותקציב

נדרשים סוגי המשאבים הבאים:

1. **תקציב ליווי ולהנחיה מקצועית של התכנית:** כדי לסייע ליישוב להיערך לשינויים המוצעים נדרשים ליווי והנחיה מקצועיים משולבים, הן של בתי הספר והן של מנהלת מחלקת החינוך, מנהלת יחידת הנוער והמנהיגות החינוכית. כמו כן, נדרש ליווי של הנהגת ההורים היישובית ושל המנטורים.
2. **תקציב לפעילויות מיוחדות** החורגות מן הפעילויות השוטפות של מערכת החינוך. למשל, אירועים מיוחדים, הסעות, חומרים, הכשרת מרחבים לסביבות למידה חוץ-בית ספריות והקמת מרכז HUB יישובי.
3. **משאבי זמן** של חברי הקהילה ושל עובדי ההוראה ביישוב. אלה ייקבעו בהתאם לתכנית היישום המפורטת שתתבסס על התכנית האסטרטגית.
4. **השתלמויות עובדי הוראה:** כל ההשתלמויות ימומנו על-ידי משרד החינוך, בכפוף לאישורן על-ידי מרכז פסג"ה. למשל, יידרשו השתלמויות בנושא למידה מבוססת מקום וקהילה, חממה לפיתוח יזמות של עובדי חינוך ועוד.

נספח 1: מגמות עתיד בחינוך

"הדרך הטובה ביותר לחזות את העתיד היא להמציא אותו"

אלן קיי, IBM

מה הקשר בין מגמות עתיד בחינוך לתכנית האב לחינוך בכוכב יאיר-צור יגאל?

תכנית האב לחינוך בכוכב יאיר-צור יגאל חייבת להביא בחשבון את מגמות העתיד בחינוך. זאת כדי שהחינוך יהיה רלוונטי - היום ובשנים הבאות - לצרכים של התלמידים בפרט ושל אנשי הקהילה בכלל.

עם זאת, הרי העתיד לא צפוי, ולכן מערכת חינוך רלוונטית צריכה להיות ערוכה גם לשינויים שאינם צפויים, כלומר לכלול מרכיב דומיננטי של בחינת הסביבה ושל התחדשות מתמדת.

הנחת היסוד: הכול משתנה

הכול משתנה, ובמיוחד המציאות והסביבה שבהן אנו פועלים (אנו - התושבים, העובדים, המנהיגים - וגם התלמידים ואנשי ההוראה). במקום שבו הייתה פעם פשטות מסוימת, עולה רמת המורכבות של הסביבה; אזורי פעולה שהיו פעם יציבים הופכים לסוערים.

חקר העתיד מתבונן בחמישה תחומי שינוי עיקריים - STEEP* - שבכל אחד מהם מתחוללים שינויים דרמטיים.

* **STEEP: Social, Technological, Environmental, Economical, Political**

כל אלה משפיעים באופן דרמטי על ה-E השלישי - Education (חינוך).

מבחר מגמות עתיד בחינוך

מחקר עומק שנערך בחודשים האחרונים על-ידי אגף מו"פ, ניסויים ויוזמות של משרד החינוך בשיתוף כמה מבכירי העתידנים וחדשני החינוך של ישראל זיהה 53 מגמות עתיד בחינוך המסווגות לכמה זרמים. ניתן להתייחס למגמות אלה כאיומים (על השיטות הנהוגות) או כהזדמנויות לשינוי חיובי ורלוונטי. נביא כאן מבחר דוגמאות למגמות עתיד של כל אחד מהזרמים:

מנהיגות וערכים

- **הנעת תלמידים:** הנעת תלמידים היא הנעה אפקטיבית כאשר מקורה הוא פנימי. המוטיבציה נובעת מאוטונומיה, ממטרה מדרבנת ומהתשוקה למקסם יכולות אישיות.
- **הרחבת אחריות בית הספר:** על מערכת החינוך להיות מותאמת לכל ילד וילד, לשרת באופן שווה את כולם ולסייע לכמה שיותר ילדים. אחריות בית הספר מתרחבת מלמידה לדאגה לרווחת התלמיד ולאושרו. יש צורך בקביעת סדר עדיפויות חדש שיכלול:
  - שימוש במשאבי טבע בבתי הספר כדי ליישם ולספק תמיכה טובה ללמידה ולבריאות הנפשית של התלמידים.
  - הכלה של מודלים אינטגרטיביים כדי להעצים למידה ולקדם בריאות.
  - שימת לב לשיפור תוצאות כל התלמידים, ובהם תלמידים עם צרכים רגשיים או התנהגותיים מיוחדים.

- עידוד מעורבות אקטיבית מצד ההורים.

פרקטיקות למידה:

- **למידה לא פורמאלית:** מומחים מעריכים כי בעתיד תהליך הלמידה יהיה אישי, גמיש ולא פורמאלי. באופן זה אסטרטגיות למידה לא פורמאליות יהיו חלק גרעיני של תהליך הלמידה. באופן מטפורי, חומות בית הספר הולכות וקורסות. תפקיד בית הספר יהיה להנחות את הלומדים לזהות ולבחור את הזדמנויות הלמידה המתאימות ליעדיהם ולהציע להם תמיכה. גישת ה-unschooling מבקשת לצאת מהאבחנה שבין למידה פורמאלית המתקיימת מחוץ לבית הספר ללמידה פורמאלית הנעשית במסגרת. החיים הופכים להיות סביבת למידה אחת גדולה.
- **למידה מונחית בעיות או פרויקטים:** למידה על פרויקטים הרלוונטיים לחיי היומיום הופכת את הלמידה לרלוונטית יותר ולמשמעותית יותר ללומדים וכך מגבירה את המעורבות שלהם בתהליך ואת הסקרנות שלהם. יתרון נוסף של למידה מונחית בעיות או פרויקטים הוא שבלמידה מסוג זה הלומד נושא באחריות על תהליך הלמידה משתתף בה באופן פעיל.

פרקטיקות הוראה:

- **יצירת הזדמנויות למידה אותנטיות:** למידה אותנטית נוגעת להתנסויות חיים ממשיות ולפתרון בעיות מורכבות אמיתיות. זו אסטרטגיה פדגוגית חשובה המביאה להגברת מעורבות הלומדים ולחיזוק הקשר בין העולם שמחוץ לכיתה ובין החוויות בכיתה. באופן זה התלמידים מוכנים להמשיך תהליך ההשכלה, לתעסוקה ולפיתוח תודעה אזרחית. הלמידה האותנטית כלמידה

התנסותית פועלת בד בבד למגמת הלמידה המעמיקה.

- **תלמידים כשותפים בסביבות למידה:** מתן כלים וסמכות לתלמידים שיאפשרו להם לעצב את סביבת הלימודים שלהם, וכך לעודד את סקרנותם ולהגביר את מעורבותם בתהליך הלמידה.

תכנים ותכניות לימודים:

- **קיימות וסביבה:** יצירת חברה המתבססת על קיימות ומחייבת רכישת "כישורים ירוקים" (יכולות, ערכים וגישות המסייעים בשימוש במשאבי טבע באופן אפקטיבי ובר-קיימא). ההנחה הנושנה ש"ידע הוא כוח" ושניתן להשתמש בו למטרת תועלת אישית מוחלפת בתפיסה שידע הוא ביטוי לאחריות משותפת לרווחת הקולקטיב האנושי וכדור הארץ בכלל.

תחומי דעת חדשים מפציעים בעולם החינוך. למשל:

- תחומי דעת טרנס-דיסציפלינריים. לפי דוד פסיג, רצוי שהתכנית העתידית תהיה בנויה מארבעה אשכולות למידה: נגישות למידע; חשיבה בהירה ותקשורת יעילה; כישורים אישיים; הבנת הסביבה, החברה והיחיד.
- מדעי הטבע: פיתוח תחום דעת חדש של מדעי המידע, שיקנה לבוגרים כלים לפיתוח תיאוריות מדעיות חדשות ("פרדיגמת הכלים").
- חיבור בין חינוך לתעסוקה: יש להתגבר על חסמים בין עולם התעסוקה ועולם החינוך כדי להבטיח שהכישורים הנרכשים במהלך הלימודים אכן הולמים את שוק העבודה.

ארגון:

- מדגם של פירמידה לדגם של רשת: אנו נמצאים בעידן של "צונאמי" חברתי-כלכלי שיוביא לשינויים גדולים ועצמתיים בכל היבטי החיים. עיקרם של השינויים הצפויים נוגע למרחב הידע ולאופן שבו הוא מתגבש. המבנה הארגוני שאפיין את גלי השינוי הקודמים (כגון הגל התעשייתי, שהביא לכך שרוב האוכלוסייה התפרנסה מתעשייה, או גל המידע) מבוסס על דגם הפירמידה. אנשים פעלו במבנים ארגוניים היררכיים והרעיונות הגיעו בעיקר מלמעלה. האינטרס של אלו החיים בפירמידה הוא להגיע לשלב גבוה יותר בה. בעידן החדש, שאנו ניצבים בתחילתו, מרבית אוכלוסיית העולם תתפרנס מיצירת ידע חדש. העבודה נעשית ברשתות, כלומר במבנים ארגוניים שכל חבר בהם הוא גם מפתח/יצרן וגם צרכן (prosumer).

חיבוריות:

- **למידה שיתופית:** לפי המחקרים, למידה שיתופית יכולה לקדם הישגים בכל תחומי הדעת. עם חדירת כלים ניידים ווירטואליים למערכת החינוך תלמידים יכולים להעצים את כישורי השיתופיות שלהם. תפקידי התלמיד והמורה מוגדרים מחדש.
- **למידה גלובלית:** "הכיתה השטוחה", שקירותיה מושטחים באופן וירטואלי, עשויה להיות המודל הרצוי לכיתה העתידית. זהו מרחב וירטואלי-גלובלי הנוצר למען מורים ותלמידים ברחבי העולם (או הארץ או האזור).
- **למידה בכל עת ובכל סוג של מרחב:** הטכנולוגיה טשטשה את הגבולות המסורתיים בין למידה פורמאלית ללמידה בלתי פורמאלית. שינויים מקצועיים עתידיים להתרחש במהלך החיים

והם מחייבים עדכון של הכישורים הנדרשים. לטכנולוגיה יהיה תפקיד חשוב בהענקת הזדמנויות למידה בכל זמן שיהיו ממוקדות ומותאמות אישית.

תשתיות:

- **עיצוב מחדש של מרחבי הלמידה:** עם התפתחות הגישה החינוכית המתמקדת בתלמיד חשוב להגדיר מחדש את תכנון מרחבי הלמידה המסורתיים כדי להכיל את הפדגוגיות החדשות. מרחבי הלמידה החדשים מציגים עיצובי כיתה דינמיים יותר עם סידורי ישיבה המעודדים עבודה שיתופית, המכונה גם למידה אקטיבית או למידה גמישה.
  - **שימוש בעיצובי למידה היברידיים:** עיצובי למידה היברידיים משלבים את יתרונות הנחיית שיעורים בכיתה עם יתרונות ההנחיה המקוונת. הם מדגישים ביתר שאת כי זמן בית הספר מיועד לעבודת צוות ולאינטראקציות בין מורים ותלמידים בעוד למידה עצמאית מתרחשת בסביבה מקוונת.
- מתוך: "מניפת גונוני עתיד", בעריכת ד"ר רון דביר ובהוצאת אגף מו"פ, ניסויים ויוזמות במשרד החינוך. המניפה מתמצתת דוח נרחב שהפיק האגף בנושא.

נספח 2: למידה מבוססת מקום וקהילה

המרחב הפיזי

למידה מבוססת מקום רואה במרחב הפיזי משאב טבעי ללמידה של הילד ולהתפתחותו. המרחב הפיזי שמחוץ למרחב המוגדר של מוסדות החינוך השונים פותח עולם שלם של גירויים. הוא מרחב העמקה, התנסות ופעולה בעולם שבביל הלומד. הבחירה בהפיכת המרחב היישובי למרחב למידה מאפשרת את שבירת החומות הניצבות בין מערכת החינוך ובין היישוב ויצירת תנועה ומשמעות מחודשת הן ליישוב והן למערכת החינוך דרך יצירת מפגש הדדי. למידה מבוססת מקום יוצאת מתוך ההנחה כי הלמידה מתרחשת בכל מקום ובכל עת תוך חיבור טבעי בין דיסציפלינות שונות המתקיימות בו זמנית.

לתהליכי למידה מבוססת מקום מודלים שונים. בהצעה זו אנו מכוונים למודל המאפשר מפגש עם המרחב המקומי ברמות עומק ויישום משתנות ובהתאמה למטרות שונות בתהליך הלמידה.

למידה משמעותית היא למידה המזמנת התפתחות אישית של הלומד ברמה הרגשית, ברמה הקוגניטיביות וברמה ההתנהגותית. למידה במרחב היישובי מייצרת הזדמנויות למידה ללומד המפגישות אותו עם המציאות בעולם האמתי. מפגש זה מזמן הזדמנות לחוויה אישית ורפלקטיבית המסייעת הן בתהליכי הבניית הידע של

הלומד והן בתהליכי התפתחותו כאדם.

סוגי מרחבי למידה

במסגרת הלמידה במרחבי הלמידה העירוניים הלומד נפגש עם מרחבים משלושה סוגים. בכל אחד מהמרחבים יש ללומד הזדמנות להפגיש בין עולמו הפנימי הייחודי לעולמות אחרים:

1. **מפגש עם מרחב פיזי ביישוב.** מפגש כזה מייצר חוויה של פליאה.
2. **מפגש עם אדם במקום פועלו** - מפגש בין זהות לזהות. למשל, מפגש עם איש מקצוע שביצע בחירה מקצועית ויש לו זהות מסוימת ומוגדרת שבאה לידי ביטוי במרחב העבודה שלו. כאן פוגש לומד בעל זהות ייחודית אחר שלו זהות ייחודית. המפגש מעורר אצלו שאלות על זהותו ועל תכנים או ידע. למשל, ריאיון עם דמות ציבורית במשרד שלה.
3. **מפגש עם מוסד ביישוב** - מפגש בין עולם לעולם. הלומד נפגש עם מוסד שמכיל ידע ייחודי, עם עובדי המוסד ועם תרבות המוסד. הלומד נחשף לעולם בעל קודים התנהגותיים ותרבותיים מסוימים ומביא אליו את עולמו שלו. הלומד משנה את התנהגותו בהתאם למקום החדש וכך חווה חוויה חדשה המאתגרת את עולמו. למשל, ביקור ביד ושם.

רמת מעורבות הלומד

בכל אחד מהמרחבים יכולים הלומד והמורה להחליט על מידת המעורבות של הלומד בלמידתו: חשיפה, העמקה, מצוינות או אקטיביזם.

קהל יעד

הלמידה במרחב מתאימה לקהלים שונים. במערכת החינוך הפורמאלית - כחלק משיעורי תכניות הלימוד בדיסציפלינות השונות, כחלק משיעורי המחנך העוסקים בתכנים חברתיים וערכיים וכחלק מפעילות של מעורבות חברתית. במערכת החינוך הבלתי פורמאלית - כחלק מפעילויות ערכיות וחברתיות וכחלק מפעילות של מעורבות חברתית. גם הקהילה יכולה ליהנות מהלמידה במרחב - מפגש ספונטני במרכז היישוב, השתתפות בפעילויות מאורגנות המתרחשות במרחבים שונים והשתתפות הציבור בעיצוב המרחב העירוני.

כלים להוראה ולהנחיה במרחבי הלמידה

את הלמידה במרחב ניתן לממש באמצעות פדגוגיות שונות, כגון עבודות חקר, למידה מבוססת פרויקט, ביטוי אמנותי במרחב עירוני ואקטיביזם.

המרחב האנושי

לכל קהילה הן אנושי ייחודי שאוצר בתוכו ידע רב והזדמנויות למענה למגוון תחומי עניין, תשוקות ותחומי סקרנות של הלומדים ביישוב. הבחירה בלמידה מבוססת קהילה מאפשרת לקהילה להפוך לשותפה בתהליכי הלמידה השונים המתקיימים במערכת החינוך וליצור עושר של אפשרויות למידה ביישוב. האפשרות ללמידה מאנשי הקהילה מאפשרת היכרות מחודשת עם

חברי הקהילה - עם חזקותיהם ועם היכולות הייחודיות שלהם, המקצועיות והאישיות. הבניית הקהילה באופן זה מאפשרת מעגלי למידה המשנים את תפקיד הלומד והמלמד ומאפשרים לכל באי הקהילה להיות לומדים ומלמדים. הצורך בקהילות למידה מצמיחות רלוונטי גם למערכת החינוך וגם לחברי הקהילה המבוגרים.

המפגש האנושי הוא מפגש בין אדם לאדם בכל מרחבי הקהילה: בין התלמידים ובין עצמם, בין התלמידים ומוריהם, בין הורים ומורים, בין מורים ומורים וכך הלאה. המרחב האנושי שיווצר הוא מרחב למידה ובו זמנית הוא מרחב של יחסים בין-אישיים הדדיים ובנוי קהילה.

תנועה

למידה בתנועה מתאפיינת במפגשים פיזיים ואנושיים המתרחשים במקומות שונים ומעודדת תנועה ממערכת החינוך אל המרחב הפיזי והקהילתי ולהפך. האפשרות לפתוח את שערי בית הספר לתנועה דו-כיוונית אינה מטפורית גרידא, אלא יוצרת הלכה למעשה תנועה בתוך היישוב. חוויית הלומד מאופיינת במעברים פיזיים בין בתי הספר ומבית הספר אל המרחב היישובי. כך תפגוש קהילת בית הספר דמויות ובעלי תפקידים מהיישוב כחלק משגרת יומה.

תפיסת המפגש כמייצר תנועה מתאימה גם למערכת היחסים עם היישובים השכנים ועם קהילותיהם. תנועה דו-כיוונית מיטבית תרחש גם במפגש בין היישוב ליישובים השכנים במסגרת פעולות חינוכיות וחברתיות משותפות, למידה ביישוב השכן ועוד. גם כאן נראה תנועה פיזית בין היישובים.

השתתפות בעלי העניין (השתתפותיות)

כדי ליצור מרחב קהילתי שבו מתקיימת מערכת יחסים משמעותית בין פרטים לקהילה ובין ארגונים שונים בקהילה לכלל הקהילה יש ליצור קהילה מעורבת בעלת יכולת להשפיע על עיצוב אורח החיים בסביבתה; קהילה שנושאת באחריות על חייה ועל חיי תושביה. יכולת זו רלוונטית לכל חלקי הקהילה והיא מעצבת את מערכות היחסים ביישוב.

הקהילה שותפה בעיצוב מגמות, יוזמות והחלטות שונות. ראש המועצה ומנהלת אגף החינוך יוצרים מסגרת לשיתוף, להיוועצות וליצירת השפעה. כל אלו באמצעות מרחבים אינטרנטיים ובאמצעות יצירת סדירות למפגשי קהילה המשפיעים על הנושאים שעל סדר היום. תהליך זה מתקיים בבתי הספר תוך יצירת מרחבי השפעה ושיח לכל באי הקהילה. באופן זה לתלמיד, להורה ולמורה יכולת השפעה על מרחב בית הספר ועל תהליכי קבלת ההחלטות בו, למנהל יכולת השפעה על מרחב מערכת החינוך היישובית וכך הלאה. ייקבעו סדירות ומבנים שיתמכו בקיום מרחבי השיח ותהליכי השפעת האזרח הבודד או המוסד על המרחב המשותף.

הכשרת צוותי החינוך למימוש תמונת העתיד

דגם חדש של למידה והוראה מחייב רכישת מיומנויות חדשות. אנשי החינוך יוצרים בעזרת תהליכי הלמידה שלהם את מערכת החינוך בתפיסתה המתחדשת. מערכת חינוך המשלבת בתהליכי הלמידה ובתכני הלימוד את המפגש הדיאלוגי עם המקום ועם הקהילה זקוקה למורים בעלי מיומנויות ההולמות את מורי

המאה ה-21. כלומר, מורים בעלי עצמאות חשיבתית, בעלי יוזמה ועם יכולת לקיים מערכות יחסים בונות אמון. תהליכי הלמידה של המורים יהיו בעלי מאפיינים זהים למאפייני תפיסת מערכת החינוך החדשה. תהליך למידת המורים יהיה תהליך מקביל לזה של הילדים. זהו יישום חיוני של עקרון ה-Walk the Talk.

משך הכשרת המורים הוא חמש שנים. במסגרת ההכשרה יתמחה כל מורה באחד עד שלושה תחומים מבין תחומי התמחויות שונים. ההתמחות תתפרש על פני שלוש שנים של השתלמות ויישום מעשי. ההתמקצעות בתחום השתלמות רלוונטי תאפשר למורה להיות מומחה בתחומו ובעל יכולת לשמש מוביל יישובי. במרחב חממת היזמות תחומים חינוכיים חדשים יפותחו ביוזמת המורים. המרחב יפתח גם את יכולתם של המורים ליצור בתהליך מקביל חממות יזמות לתלמידים כחלק מתהליכי הערכה והוראה בתחומיהם.

מבנה רשתי של מערכת החינוך והקהילה

התפיסה הרשתית משקפת מערכת היוצרת שוויון ערך בין חבריה, מאפשרת תנועה של מידע וידע בין חלקי המערכת, וכן מקום ליוזמות ולחיבורים לא שגרתיים בין חלקים שונים במרחב הציבורי. הרשתות הנפרשות בין המערכת החינוכית למערכת הקהילתית יוצרות אפשרות למפגש רב-כיווני בין שני המרחבים: חילופי תפקידים בין לומדים ומלמדים, תנועה של ידע, אחריות, יוזמות ורעיונות, ביטול הגבולות בין התחומים והעשרת שני המרחבים בנקודות מבט ובפעולות.

סדירות חינוכיות/ארגוניות/קהילתיות מאפשרות

מערכת פדגוגית המבקשת לעבור שינוי עומק מחויבת ליצור שינוי סדירות רחב היקף המשרת את התפיסה הפדגוגית ומשקף אותה. כך, למשל, הפיכת מערכת החינוך לכזו הנשענת על פדגוגיה מבוססת מקום וקהילה מחייבת תכנון מערכת שעות המאפשרת יישום של מהלכי למידה ייחודיים. השינויים המתבקשים נוגעים למבנה יום הלמידה, לאורך השיעורים, לחיבורים בין תחומי דעת שונים, לשילוב יצירתי בין תחומי דעת לתחומי מיומנות ועוד. שינוי הסדירות הוא הכרחי ומעיד על יצירת שינוי פדגוגי עמוק.

נספח 3: למידה מבוססת מקום וקהילה - דוגמאות

המכון לחינוך דמוקרטי מוביל את הרעיון של למידה מבוססת מקום וקהילה ומיישם אותו בפרויקטים מעשיים ביישובים שונים בישראל. בנספח זה נציג כמה דוגמאות מפרויקטים ישראלים ודוגמה אחת מיפן הרחוקה ששימשה השראה.

שיבויה כמשל

אחת הדוגמאות הטוטליות ללמידה מבוססת מקום וקהילה היא הדוגמה של רובע שיבויה בטוקיו. ברובע זה, המונה כמיליון תושבים, הקים יזם צעיר את אוניברסיטת שיבויה. לאוניברסיטה אין קמפוס ואין סגל הוראה. ליתר דיוק, **רובע שיבויה כולו משמש קמפוס** וכ-750 מחברי הקהילה המקומית משמשים מרצים. איך זה עובד? **השיעורים מתקיימים בעשרות אתרים ברובע**. בכל אתר מתקיים קורס הקשור למאפיינים המיוחדים של האתר. למשל, קורס אפייה מתקיים במאפייה, קורס ניהול פיננסי בסניף הבנק, קורס בודהיזם במנזר וקורס קרימינולוגיה באגף הרווחה של הרובע.

המורים? אנשי מקצוע הפועלים באתרים אלה ומעוניינים לחלוק את הידע שלהם עם חברי קהילתם. הם פועלים כמעט בהתנדבות (מקבלים תגמול סמלי של כ-100 דולר לקורס), אך הסיפוק שלהם רב.

והסטודנטים? כל חבר בקהילת שיבויה שרוצה לרכוש השכלה. נדגיש שהדרך להשכלה אקדמית רשמית ביפן היא מסע כמעט בלתי אפשרי מבחינת שכבות אוכלוסייה רבות. אוניברסיטת שיבויה מאפשרת לכל אחד ללמוד את הנושאים המעניינים אותו.

והצלחה? עשרות אלפי סטודנטים בגילאי 10-89. בעקבות הצלחת האוניברסיטה הוקמו בשנים האחרונות שש אוניברסיטאות חדשות בערים אחרות ביפן לפי מודל זהה.

מפת מרחבי הלמידה בשיבויה

קראו את הסיפור המלא במאמר שפירסם מרכז הידע הבינלאומי לערי חינוך.

tinyurl.com/hwm6qln

אירוע השקת השביל - חגיגה של כל היישוב

קראו בקישור על פרויקט שביל ג'סר א-זרקא ועל התהליך הפדגוגי שהתרחש במסגרתו

tinyurl.com/hl5epr6

שביל ג'סר א-זרקא

היישוב ג'סר א-זרקא ידע אתגרים קהילתיים-חינוכיים רבים ומורכבים ביותר. כחלק מתכנית מקיפה לשיפור תחום החינוך ביישוב (שהשפעתה הייתה בסופו של דבר רחבה יותר מהשפעה על מערכת החינוך בלבד) הנחה המכון לחינוך דמוקרטי כמה פרויקטים של למידה מבוססת מקום וקהילה. אחד המרתקים שבהם היה "שביל ג'סר". המטרה של פרויקט זה, שבוצע בשיתוף חטיבת הביניים, המועצה המקומית וחברי קהילה רבים, הייתה למקם את היישוב על המפה הישראלית ולחברו לשביל חוצה ישראל, שעד כה עבר סמוך ליישוב אך לא בתוכו. במסגרת תהליך פדגוגי-לימודי-קהילתי נוצר מסלול טיול בתוך היישוב שמתחבר לשביל ישראל. השביל כולל 14 תחנות עניין וידע - חלקן היסטוריות וחלקן קשורות לטבע הייחודי של האזור.

אתם מוזמנים להיכנס לאתר המוזיאון לביקור במוזיאון ולהכרת התהליך הפדגוגי-קהילתי של הקמתו:

tinyurl.com/hggunrz

המוזיאון של שכונת נווה נאמן בהוד השרון

בהוד השרון הנחה המכון לחינוך דמוקרטי תכנית ענפה של למידה מבוססת מקום וקהילה. אחד הפרויקטים המעניינים התרחש בשכונת נווה נאמן. הקהילה כולה - הילדים, ההורים, ותיקי השכונה, צוות ההוראה - התגייסה להקים ביחד מוזיאון היסטורי של ימיה הראשונים של השכונה במרתף ישן בבית הספר. התהליך כלל מחקר היסטורי שביצעו הילדים, איסוף חפצים ישנים מתושבי הקהילה, עבודה משותפת עם ותיקי השכונה ובהם מייסדיה ועוד. מתנדבים רבים מקרב חברי הקהילה - מרביתם הורים לילדים בבית הספר נווה נאמן - השתתפו במיזם, וכל אחד תרם ממומחיותו. כך, למשל, אדריכלית תכננה את המוזיאון, מעצבת גרפיקה הייתה אחראית על הזמנות, שלטים במוזיאון, פרסומים ועוד. במשך שנה שלמה חוו כל המעורבים חוויית למידה יוצאת דופן.

